

Návštěva zahrady

Téma: Občanská společnost versus populismus

Když si přečtu název tohoto tématu, v prvním okamžiku se mi vybaví jakési dvě antagonistické síly, které jsou odsouzeny k nekončícímu boji. Je tomu skutečně tak, nebo mají občanská společnost a populismus společného více než, na první pohled zdá? A pokud spolu nějakým způsobem opravdu bojují, lze tento boj zastavit? Právě nad tím bych se chtěl zamyslet. Nejprve bychom si ale měli obě síly podrobněji popsat. Jelikož se jedná o velmi složitý úkol, jejich popis bude poměrně nestandardní. Využijeme totiž symboliku zahrady.

Začněme populismem. Jedná o styl politického jednání, které se orientuje na širokou populaci (odtud její název) a má za cíl ji indoktrinovat – to znamená nadchnout ji líbivými slovíčky, tím, co chce daná masa slyšet, pro určitou doktrínu, respektive ideologii. Ideologie je soustava idejí, která dává dohromady plán, jak zahradu vést. Živnou půdou populismu bývá nespokojenost, bída a strach. Pak stačí, aby se objevilo miniaturní semínko pochybností a tato plevelu podobná rostlina začne okamžitě klíčit. Stejně jako plevel roste rychle a plíživě. Než se stačíte porozhlédnout, vaše návštěva se změní v noční můru. Listy populismu zakryjí veškerý váš výhled na Slunce. Jeho paprsky, které vám dávají rozhled, pohltí ďábelský chlorofyl a propustí pouze tolik světla, kolik uzná za vhodné. A pokud se nějaké světlo dostane dolů až k vám, nemá takovou barvu, jakou mělo světlo Slunce, na které jste se vždy tak rádi dívali. Jakmile rostlina doroste do požadované výšky, začne kvést, a to je konec světa. Jestliže jste doteď měli vůli nebo třeba nástroj na boj, je pozdě. Vonné silice vás omámí a vy máte co dělat, abyste se neudusili.

Jak s tímhle souvisí občanská společnost? Občanská společnost je stav, ve kterém lidé aktivně participují na politickém dění zakládáním různých institucí, například politických stran nebo neziskových organizací. V naší demokratické zahradě je občanská společnost symbolizována participanty – zahradníky. Každý návštěvník (občan) se jím může stát. Jde o velice důležité pracovníky, kteří se starají o to, aby zahrada vzkvétala. V populistické džungli jich mnoho nenajdete, jelikož se většinou ztratí nebo udusí v buších. Zahradníci se vyskytují pouze v upravených zahradách. Jsou projevem nejvyšší formy demokracie. Právě demokracie je prvním pojítkem mezi občanskou společností a populismem. Ve světě naší zahrady jde o jakousi životní sílu. Sílu, díky které mohou zahradníci, návštěvníci zahrady, i zahrada samotná volně dýchat. Sílu, kterou může využít každý. Sílu, která může být použita pro dobro, i zlo. Využívají ji tedy i již změněné populistické rostliny k tomu, aby ze zahrady udělaly džungli.

Pro upřesnění si teď dovoluji použít citát Václava Havla: „Přirozenou nevýhodou demokracie je, že těm, kdo to s ní myslí poctivě, nesmírně svazuje ruce, zatím co těm, kteří ji neberou vážně, umožňuje téměř vše.“ Tento citát nádherně poukazuje na nedokonalost zahradníků. Zahradníci jsou sice pro zahradu nepostradatelní, ale protože byli v minulosti pouze jejími návštěvníky, zůstali jim všechny lidské vlastnosti, tudíž každý zahradník je zcela

unikátní bytost. Stejně jako každý návštěvník. Zahradníky dělíme podle povahy do tří skupin: Modří, rozpolcení a červení.

Modří zahradníci svou práci milují. Jsou pracovití. Vědí, že zahrada není perfektní, ale dělají maximum pro to, aby to tak bylo. Preferují rozmanitost rostlin. Modrým zahradníkům vyhovuje, když je zahrada upravená. Sluneční paprsky tak dolétnou do každého koutu zahrady. Věří, že každý zahradník by měl mít svůj kout zahrady, kde si bude pěstovat, co se mu líbí. Těchto zahradníků bohužel začíná v dnešním světě ubývat.

Červení zahradníci si často stěžují. Sami toho moc neudělají, přesto stále poukazují na nedostatky zahrady. Jsou přesvědčení, že zahrada by měla ve všech koutech vypadat stejně. To, aby si nikdo nezáviděl. Preferují zarostlé zahrady, protože jedině velké rostliny (nejlépe jedna obrovská), je mohou ochránit před spalujícím sluncem.

Poslední skupinou jsou zahradníci rozpolcení, kteří sledují hádky modrých a červených zahradníků zpozvzdálí. Nevědí, ke komu se přidat, a proto jdou většinou s davem. Jelikož jsou červení zahradníci mnohem průbojnější, často je velice snadno přesvědčí k tomu, aby se k nim přidali.

Co z těchto charakteristik vyplývá? Že zahradník může stejně dobře rostlinu populismu hnojit a zalévat, jako proti ní bojovat. To znamená, že občanská společnost může rozvoj populismu také podporovat, čímž se dostáváme k dalšímu pojítku mezi ní a populismem, tak jak to svým citátem říká Václav Havel. Každý zahradník se snaží, aby jeho záhony obdivovalo co nejvíce návštěvníků a každý zahradník, bez ohledu na svou povahovou skupinu, si určitě někdy rostlinu populismu vysadil právě proto, aby návštěvníky přilákal ke svým záhonům. Nejčastěji ale červení, kteří jsou díky svým rétorickým schopnostem a tvorbou ideálních podmínek pro plevel někdy označováni jako demagogové.

Na začátku jsme si řekli, že rostliny populismu se živí také nespokojeností. Možná někoho z vás napadlo, proč jsou červení tak nespokojení. Proč potřebují sázet ten plevel? Důvody mohou být různé. Buďto se nechali zlákat ideálním obrázkem na obalu semínek populistických rostlin nebo chtějí s pomocí jejich vonných silic získat jednoduše nad zahradou kontrolu. Jsou-li úspěšní, z upravené zahrady se stává již zmíněná utiskující džungle, kdy zahradu ovládá pouze jeden zahradník. Z demokracie se tak snadno stává autokracie. Takových zahrad je ve světě nespočet a žije se tam špatně. Jak návštěvníkům, kteří mnohdy nemají dovoleno zahradu opustit, tak zahradníkovi, protože je návštěvníky nenáviděn. Rostlina populismu ho sice zpočátku poslouchá, ale je vždy jen otázkou času, než se obrátí proti němu a nastolí anarchii.

Zadruhé by červení zahradníci asi rádi určovali, kdy má být světlo a kdy tma, kdy má být teplo a kdy zima, ale to není možné, jelikož rožmary počasí nezměníme a rotaci země nezastavíme. Můžeme sice obehnat zahradu vysokým skleníkem a dopřát rostlinám ty nejlepší podmínky, ale ani tak nezajistíme, aby všechny rodily stále stejně velké, kvalitní a chutné plody. Každá rostlina totiž prochází přirozeným cyklem. Nejprve se vyvíjí a ve svém vývoji směřuje k bodu konjunktury. Tohoto bodu dosahuje obvykle v létě. S příchozí zimou

naopak rostliny chřadnou a směřují k bodu recese. Plodů je stále méně až nakonec nejsou vůbec žádné. Někdy se dokonce stane, že ani v sezoně není rostlina schopna tak vysoké produkce, protože například dostatečně neprší nebo předchozí zahradníci moc plýtvali vodou, takže ji ti noví nemohou zalévat. Aby měli návštěvníci v těžkých dobách a v zimě co jíst, musí se zahradníci na jaro dobře připravit a chovat se střídavě, což si červení nechtějí přiznat a rádi návštěvníkům své zahrady slibují, že v jejich zahradě natrhají celoročně zlatá jablka, i když sami nejsou schopni vypěstovat ani bodláčí.

V některých zahradách dokonce červení zahradníci svým návštěvníkům vykládají, že mohou na zahradu dohlížet, aniž by se sami zahradníky stali. Takový slib zní sice krásně, avšak je samozřejmě vstupenkou do populistické džungle. V dnešních zahradách je typické, že ji vede skupina zahradníků, kterou zvolili návštěvníci. Jejich záhony byly podle většiny návštěvníků nejhezčí. Tomuto stavu se potom říká zastupitelská demokracie. Být dobrým zahradníkem přitom není vůbec jednoduché – musíte být manuálně zruční, vědět vše o rostlinách, předvídat počasí a umět se rozhodnout pro případná ochranná opatření. Ale hlavně zahradníky byste měli být ne proto, že je to dobře placené a vážené zaměstnání, ale proto, že jste k tomu kompetentní a chcete udělat zahradu co nejlepším místem kžití. Je pravdou, že takových zahradníků není v dnešním světě mnoho, ale na druhou stranu i špatní zahradníci mají šanci se učit od zkušenějších kolegů. Systém řízení zahrady společně s návštěvníky, se nazývá přímá demokracie. Jelikož návštěvníci disponují početní převahou, myšlenka, pro kterou se rozhodnou, vždy převládne. Vítězný většinový názor nemusí být vždy správný ani v zastupitelském modelu, natož když o odborných otázkách rozhoduje laická (návštěvníká) veřejnost. Pro zahradu to může znamenat zkázu, podobně jako když se přes ni přežene nějaký živel, třeba povodeň, nebo požár. Odtud také tento typ demokracie pravděpodobně dostal své druhé jméno – živelná.

Motivace proč sázet semena populismu bývá spojená tedy hlavně s utopickou ideou lepšího světa a touhou po moci. V předchozích odstavcích je jasně vidět, jak málo stačí k tomu, aby se z upravené demokratické zahrady stala populistická, nedej bože autokratická džungle a návštěvník měl stále pocit, že je v zahradě upravené – že je vše legální, legitimní, a ještě v jeho zájmu. Udělat z džungle zahradu je mnohem komplikovanější a zdlouhavější. K tomu, abychom to mohli udělat, se musíme zbavit oné velké rostliny a rozdělit nahromaděné živiny z půdy zpět mezi záhony. Této deforestaci zahrady se v ekonomii říká privatizace. Pokud ji vedou nezkušení nebo silicemi stále omámení zahradníci, může se stát, že ve své radostné ukvapenosti zapomenou vytrhnout i kořeny.

Ale jak tedy s populismem bojovat? Dá se porazit? Lze nespokojené zahradníky ze zahrady vyloučit? Ne. Nespokojení zahradníci šířící plevel populismu tu budou vždycky, a i kdybychom je ze zahrady vyhodili všechny, vždy se najde někdo (často právě rozpolcený zahradník), kdo bude roznášet semena těchto rostlin dál. Jejich silice je totiž až příliš svůdná. Můžeme ale zasáhnout my, politicky příliš neangažovaní občané – návštěvníci zahrad tím, že si nastudujeme, jaké rostliny zahradě škodí, jaké je v ní vůbec možné pěstovat a jaké jsou pro zahradu prospěšné. To znamená informujeme se, které věci jsou

pro nás dosažitelné a nenecháme se zlákat zahradníky, kteří nám budou slibovat modré z nebe. I když se na řízení zahrady úplně podílet nemůžeme, máme k dispozici dva silné herbicidy – kritické myšlení a zdravý rozum. Pokud je využijeme moudře, rostlina populismu jen tak nevyroste. Jsme pro zahradu stejně důležití jako zahradníci, protože svým hlasem rozhodujeme, které rostliny jsou okrasné a které už jsou plevelem. Jelikož demokracie vychází z lidí, ubránit ji mohou zase jen lidé. Až znovu vypukne soutěž o nejkrásnější zahradu, měli bychom volit zahradu docela obyčejnou. Možná, že na tamějších záhonech nebude růst sametový trávník ani kvést modré z nebe, ale my budeme mít jistotu, že je tato zahrada opravdová – že cíle které symbolizuje jsou reálné. A pokud se nám ani tak nebude líbit, můžeme pomoci tím, že se sami zahradníky staneme.